

פורטל הדף היומי

העלון השבועי של פורטל הדף היומי: עלון מס' 7

כ" בשבט תש"פ
ברכות מ"ג-מ"ט
פרשת יתרו

זמני כניסת ויציאת השבת

18:04	16:52	חיפה
18:05	17:02	בני ברק
18:03	16:48	ירושלים
18:06	17:06	באר שבע

לו"ז שבועי

שבת	☒	ברכות מ"ג
ראשון	☐	ברכות מ"ד
שני	☐	ברכות מ"ה
שלישי	☐	ברכות מ"ו
רביעי	☐	ברכות מ"ז
חמישי	☐	ברכות מ"ח
שישי	☐	ברכות מ"ט

3 כמה זמן להקדיש
לשיעור דף יומי?

// הרב אוריאל שפירא

4 דיוקי לשון
בברכת האילנות

// הרב אוריאל פרנק

7 מימוש הקול האלוקי

// הרב אורי גמסון

14 שיעור דף יומי
חדש בביתר

// קהילה לומדת

הדף היומי בפרשת השבוע

הרב דוד כוכב

"יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל"

יחיד - אָנְכִי, עַל פָּנָי. ושאר הדיברות
נאמרו בגוף שלישי - כִּי לֹא יִנָּקֶה ה',
וַיִּנָּקֶה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בִּרְבֹּה ה'.

לפיכך פירוש הביטוי וְהָאֵלֹהִים
יַעֲנֵנוּ הוא שה' גרם למשה לענות
אחריו.

מעתה נותר להבין מנין למדו
בגמרא את שני הדינים השונים:

א. שהמתרגם לא יגביה קולו
יותר מהקורא.

ב. שהקורא לא יגביה קולו יותר
מהמתרגם.

העניין מתבאר בבירות בדברי
המכילתא דרבי שמעון בר יוחאי
שהובאה לעיל. דברי הגמרא: "מה
תלמוד לומר בקול - בקולו של
משה", פירושם: "שבקול ובכח
ובנעימה שהיה משה שומע - בו
היה משמיע את ישראל". כלומר
שקולותיהם של הקב"ה ושל משה
היו שווים, ולא הרים אחד את קולו
יותר מהשני.

ואת החידוש שבדבר ביאר
התוספות בסוגייתנו בשם הרי"ף,
שלמרות שקולו של הקב"ה היה
מיועד רק עבור משה, ומשה היה
צריך להשמיע בחזקה לכל ישראל,
אף על פי כן: הָאֵלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל -
בקולו של משה, כדי שלא יהיה קול
מי שאינו אלא מתורגמן, רם ומרומם
יותר ממקורם, מהקורא עצמו.

לומר משה ידבר והא"ים <יעננו>
ודאי מה תלמוד לומר בקול, מלמד
שבקול ובכח ובנעימה שהיה משה
שומע בו היה משמיע את ישראל."

וכך הם דברי המשנה (אבות
א/א): מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינַי. משה
לא ידע לומר את עשרת הדיברות
עד ששמעם מהקב"ה.

וכן אמרו בגמרא (מכות כג ע"ב):
"שש מאות ושלוש עשרה מצות
נאמרו לו למשה... אמר רב המנונא:
מאי קרא? תורה צוה לנו משה
מורשה, תורה בגימטריא שית מאה

"אמר רבי שמעון בן פזי:
מנין שאין המתרגם רשאי
להגביה קולו יותר מן

הקורא - שנאמר: מִשֶּׁה יְדַבֵּר וְהָאֵלֹהִים
לֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל; שאין תלמוד לומר
בקול, ומה תלמוד לומר בקול - בקולו
של משה. תניא נמי הכי: אין המתרגם
רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא,
ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו
כנגד הקורא - ימעך הקורא קולו
ויקרא." (ברכות מה ע"א)

בתחילה צריך להבין את פירוש
הפסוק: וְהָאֵלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל.

וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי
הגבורה שמענום". הרי שמשה לא
נצרך לצוות את ב' הדיברות ששמעו
בקולו של ה', ולכן לא נשמע קולו
בהן. ואילו בשאר הדיברות משה
לבדו שמע את קול ה', והעם שמע
את קול משה דוברו לבדו! וככתוב:
וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ
וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּי
נִמְוֹת" (שמות כ, טז). ומשום כך
שתי הדיברות הראשונות הן בלשון

אין הפירוש שהקב"ה היה עונה
אחרי משה, ושבכך לדברי הגמרא
נעשה הקב"ה כביכול למתורגמן
של משה. כתב התוספות בסוגייתנו
שההיפך הוא הנכון, משה הוא זה
שהיה דוברו ומתורגמן של הקב"ה.

וכך מפורש במכילתא דרבי
שמעון בר יוחאי (שמות יט, יט):
"רבי עקיבה אומר מנין שבקול ובכח
ובנעימה שהיה משה שומע - <בו>
היה משמיע את ישראל, תלמוד

מוקדש לרפואת

שרונה עליזה בת יפה

מוקדש לרפואת

רחל בת יוכבד

מוקדש לרפואת

אלעד צפריר בן דנה

מוקדש לע"ן

רבי ישראל בן פורת

נלב"ע י"ב בשבט תש"פ

מורה אהוב, אוהב ישראל וארץ ישראל, ומאזיב תורת ישראל

שנים שאכלו כאחד אינם חייבים לזמן ברכות מו"א-ע"ב

סוגיות רבות בנויות משלשה חלקים. הראשון והשלישי הם על נושא הסוגיה, והם יכולים להיקרא ברצף, בהתעלם מהחלק השני. עיון בחלקים הללו, מצביעה על תקבולות בין שני החלקים. החלק השני בסוגיה, מרכז הסוגיה, הוא על נושא משיק לסוגיה, אך ניתן היה לקרוא את הסוגיה בלעדיו. בכל זאת, עיון במרכז הסוגיה מוביל להתבוננות מחודשת על הסוגיה כולה.

במשנה נאמר בתחילת הפרק השביעי: שלשה שאכלו כאחת - חייבין לזמן. החלק הראשון של הסוגיה הוא (2-1. מו, א: מה"מ - ויקרא) על מקור הדין, ועל המשמעות של אחד המברך לאחרים. מרכז הסוגיה (5-4. 3. אתמר - מו, ב: לבבל) הוא על שנים שאכלו כאחת אם יש להם רשות לזמן. והחלק השלישי של הסוגיה (7-6. גופא - למפרע) הוא על שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד לשוק ועל שלשה שאכלו כאחת וכל אחד מהם יודע לברך בעצמו.

החלק הראשון והשלישי מקבילים זה לזה, ובעוד הראשון מצביע על מקור הדין ומשמעותו, השלישי מצביע על מקרים בהם לא מתקיים הזימון והשאלה אם יכול כל אחד לברך לעצמו. החלק השני של הסוגיה איננו קשור ישירות למשנה, שכן בה כתוב רק ששלשה חייבים לזמן, ולא כתוב על שנים שום דבר, ובכל זאת, מתוך הכנת הדין בשנים - ישנה הכנה חדשה בדין הזימון בשלשה.

ישנן שתי שיטות ביחס לשנים שאכלו כאחת, רב ורבי יוחנן - או שיש להם רשות לזמן או שאין להם רשות לזמן. שתי השיטות הללו נותנות שני מבטים על הזימון - או שיש כאן רק אחד שמברך לאחרים, ואז אין הבדל בין שנים לבין שלשה, או שיש כאן משהו חדש - זימון - והוא קיים רק בשלשה ולא בשנים.

שתי השיטות הללו נותנות שני מבטים על הזימון - או שיש כאן רק אחד שמברך לאחרים, ואז אין הבדל בין שנים לבין שלשה, או שיש כאן משהו חדש - זימון - והוא קיים רק בשלשה ולא בשנים

אחרי שאנו מבינים זאת, ניתן שוב לקרוא את כל חלקי הסוגיה ולראות כיצד שני הפסוקים שמצביעים על מקור הדין הם בשני הכיוונים הללו - או שמגדלים את ה' ביחד עם המברך (גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו). או שיש כאן קריאה מצד המברך וגודל מצד העונים (כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-להינו). ניתן לראות בזימון עניית אמן (מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו...), וניתן לראות בזימון תרגום של דברי התורה (מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו...). ניתן לומר שאם אחד יצא לשוק צריך לקרוא לו ורק אז לזמן, וניתן לומר שמספיק שהוא יענה לברכה שמתקיימת בפנים. ניתן לומר שחילוק ברכות עדיף, וניתן לומר שיש חובת זימון.

להזמנת שיעורים: weingort@gmail.com

זמן ברכת המוגמר ברכות מג"א

שהברכה תיאמר על החפץ כאשר הוא קיים ותתיר אותו לאכילה. לעומת זאת בברכת הריח בכלל, ובייחוד בברכת המוגמר שנשרף על הגחלים, אין חפץ שאפשר לברך עליו. ממילא במקרה כזה אפשר לברך רק כאשר התחיל מעשה ההנאה.

בדעת רבא בר ירמיה אפשר היה להבין שתמרת המוגמר נחשבת כחפצא שאפשר לברך עליו. אלא שמדבריו נראה שעמדתו היא שכל ברכות הנהנין הן על המעשה, לא על החפץ, אלא שאפשר לברך אותן כבר כאשר דעתו ליהנות ועל כן הן נאמרות גם לפני האכילה וגם לפני ההרחה.

ב. בין היתר הנאה לשבח.

באופן אחר, הנובע מן החילוק הקודם, אפשר לחלק בין אופיה של ברכת הריח מול שאר ברכות הנהנין. ההנאה שביריח היא הנאה רוחנית ומופשטת יותר מהנאת האכילה, כפי שמבואר בגמרא להלן (מג"א ע"ב):

"אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מניין שמברכין על הריח? - שנאמר: 'כל הנשמה תהלל יה', איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח."

שאר ברכות הנהנין נלמדו בק"ו מברכת המזון, ומהות מעין מתיר שבלעדיו נחשבת ההנאה לגזולה. אך בברכת הריח אין כלל ברכה לאחריה וממילא אפשר להבין שאין היא מהווה מתיר להנאה אלא מעין ברכת שבח עליה: "כל הנשמה תהלל יה". ממילא היה מקום לומר שבדומה לכל ברכות השבח היא תיאמר דווקא לאחר מעשה ההרחה ולא לפני כברכות הנהנין.

בגמרא מובא דיון בשאלת זמן הברכה על ריחו של המוגמר, מעין קטורת ביתית שהייתה מוקטרת על מחתה של גחלים בסוף הסעודה:

"אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה: מאימתי מברכין על הריח? - משתעלה תמרתו."

אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה: והא לא קא ארח!

אמר ליה: ולטעמך המוציא לחם מן הארץ דמברך - והא לא אכל! אלא - דעתיה למיכל, הכא נמי דעתיה לארוחי."

טעמו של רבא בר ירמיה פשוט לכאורה: בכל הברכות כולן מצינו שהברכה קודמת להנאה, ומדוע ישתנה דינו של המוגמר מדין ברכת הפת? ממילא קשה להבין מה הייתה סברתו של רבי זירא, כפי שהקשה הפני יהושע על אתר: "ומאי שנא מכל ברכת הנהנין שמברך קודם שנהנה?"

הפני יהושע והצל"ח האריכו ליישב את סברת רבי זירא באופנים טכניים שונים, ואין כאן מקום להאריך בדבריהם. ננסה להסביר את עמדתו של רבי זירא בשתי דרכים שונות, תוך התייחסות לשני מאפיינים היכולים לייחד את ברכת הריח ביחס לשאר ברכות הנהנין:

א. בין 'חפצא' למעשה.

אפשר להבין שלדעת רבי זירא ברכות הנהנין אינן מתייחסות למעשה ההנאה אלא לחפצא של המאכל שנהנים ממנו. הברכה, כפי שלמדנו בתחילת הפרק, מוציאה את החפץ מרשות גבוה ומכניסה אותו לרשות הדיוט. משום כך יש היגיון בכך

מו"ל: עמותת פורטל הדף היומי. עורך: הראל שפירא. טלפון: 072-2326999. דוא"ל: daf-yomi@daf-yomi.com.

אתר אינטרנט: www.daf-yomi.com. אפליקציות: iPad | iPhone | Android. חפשו אותנו גם ב-fb.

להקדשות: 072-2326999. לתרומות: daf-yomi.com/truma. התרומות מוכרות לצורך החזר מס לפי סעיף 46.

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע ישירות בדוא"ל | העלון זמין גם באתר האינטרנט ובאפליקציות. כל מאמרי העלון בהרחבה ומאמרים רבים נוספים - באתר! נא לשמור על קדושת העלון והתפילה.

האם ניתן לזמן בשניים?

ברכות מה ע"א

שיושבין בדין ששכינה עמהם? - שנאמר בקרב א-להים ישפוט", והכוונה לבית דין כיחידה אחת על כל הדיינים שבו. מעתה גם מובן מדוע נקרא בית דין של שניים "בית דין חצוף" - חסר לו אפיון מהותי של אופי הדיון בבית דין המאפשר הגעה לחקר האמת, והכרעתו נשענת בעצם על הסמכות הפורמלית שלו כבית דין.

לאור האמור ניתן להציע שרעיון זה בא לידי ביטוי גם בזימון. לדעה הסוברת שבשניים אפשר לזמן, דעה המבוססת על דינו של שמואל הבבלי, די בקבוצה כלשהי כדי לקרוא בשם, איש אל רעהו. אולם לדעה הסוברת שנדרשים שלושה לזימון - דעה המבוססת על דינם של רבי יוחנן וריש לקיש הארץ ישראלים - כשם שבבית הדין נזקקת הכרעת הדין ל"מתנגד", כי רק במקום שהדין יצא לאחר עימות עם השלישי המייצג את "המתנגד", הדין הוא דין, כך כדי לזמן ולהלל את הקב"ה ולקיים "הבו גודל לא-להינו" אין די בשניים, אלא יש צורך באדם שלישי הקורא להם ומעודד אותם, ומייצג את "המתנגד". רק הכרעה של קבוצה הנעשית כך, היא הקריאה הראויה בשם ה'.

וממספר הדיינים בבית דין ניתן ללמוד מהו מספר האנשים מינימלי הנחשב לקבוצה בעלת חשיבות. כדי להכריע את הדין בבית דין של שלושה, צריך ששני דיינים יסכימו ביניהם לפי ההלכה שהולכים אחר הרוב, אך המשמעות היא שדי בשניים כדי לקבוע דין, ואם כן שניים נחשבים לקבוצה.

אך נראה שההקבלה בין זימון לבית דין עקרונית יותר. הדימון הוא קריאה בשם ה', וגם בהקשר של בית דין נאמר "ומנין לשלושה שיושבין בדין ששכינה עמהם? - שנאמר בקרב א-להים ישפוט"

אך נראה שההקבלה בין זימון לבית דין עקרונית יותר. הדימון הוא קריאה בשם ה', וגם בהקשר של בית דין נאמר "ומנין לשלושה

בבבלי (ברכות מה ע"א) נאמר:

"אתמר: שנים שאכלו כאחת; פליגי רב ורבי יוחנן, חד אמר: אם רצו לזמן - מזמנין; וחד אמר: אם רצו לזמן - אין מזמנין".

הבבלי אינו מפרט יותר מידי אודות מחלוקת זו.

אך הירושלמי (ברכות ז, א) מביא את המחלוקת ומרחיב:

"ר' אבא בשם רב הונא ר' זעירא בשם אבא בר ירמיה: ג' חובה שנים רשות. אמרה רבי זעירא קומי רבי יסא, א"ל: אני אין לי אלא משנה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. רבנן דהכא בדעתון ורבנן דהתם בדעתון. שמואל אמר: שנים שדנו דיניהן דין אלא שהוא נקרא ב"ד חצוף. רבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש תרויהון אמרי: אפילו שנים שדנו אין דינן דין".

הירושלמי בברכות משווה בין המחלוקת במספר המברכים הנדרשים לזימון לבין המחלוקת במספר הדיינים הנדרשים להכרעת דין. מה הבסיס להשוואה בין שני הנושאים? ברובד הבסיסי ניתן לומר שההקבלה טכנית,

שו"ת הדף היומי

הראל שפירא

משך זמן שיעור דף יומי מומלץ

שלום רב, אנחנו עומדים לפתוח בבית הכנסת שלנו שיעור דף יומי חדש. נשמח לדעת כמה זמן בדרך כלל אורך שיעור דף יומי כדי שנוכל לדעת באיזה שעה ביום מתאים לשבץ את השיעור. תודה!

תשובה:

משך זמן השיעור איננו אחיד בכל המקומות. הדבר תלוי מאוד ברמת ובסגנון הלימוד של מגיד השיעור וחברי השיעור. יש שיעורים בהם משתדלים למחר ולקצר ככל האפשר ולהתמקד רק בלימוד הפשט, ויש שיעורים בהם לומדים בנחת ומרחיבים מעט במהלך הלימוד, ויש שיעורים בהם אף חוזרים במהירות על עיקרי הדף של אתמול.

בנוסף לכך, כל דף גמרא הוא 'עולם בפני עצמו'. יש דפי גמרא קלים ויש דפי גמרא קצרים, אך יש גם דפי גמרא ארוכים וקשים, ולכן גם אצל אותם חברי שיעור, לפעמים השיעור דורש זמן רב יותר ולפעמים השיעור

הרי שנראה שכדאי לקבוע לשיעור משך זמן של 45-50 דקות. זמן רב יותר מכך עלול להרתיע משתתפים נוספים שאין זמנם פנוי עד כדי כך.

בנוסף, חשוב לשים לב לכך, שאם השיעור נקבע לפני התפילה (או לפני דבר אחר שזמנו קבוע ומוגדר מראש), הרי שעלול להיות מצב, שלפעמים לא תספיקו ללמוד ולסיים את הדף היומי כולו, והתפילה תקטע לכם את השלמת הדף. מומלץ מאוד להימנע מכך, כדי לשמור על מסגרת אחידה של דף אחד ליום, ובכך מי שמחסיר באחד הימים, יוכל ללמוד במקום אחר או באופן אחר באותו היום, ולמחרת יוכל להשתלב בחזרה במסגרת השיעור שלכם.

מאידך, במקרה בו השיעור נקבע לפני התפילה, לפעמים הדף יהיה קל ובמקרה זה אתם עשויים לסיים את לימוד הדף היומי לפני התפילה, ולכן רצוי לקבוע לימוד מסוים אחר עבור הפעמים בהם ייוותרו לכם דקות פנויות בזמן זה, כדוגמת לימוד משנה, הלכה או פרשת שבוע, או להקדיש את הזמן לחזרה על הנלמד במסגרת הדף היומי.

מסתיים מהר, ובמקומות בהם הזמן המוקצה לשיעור אינו קבוע, הרי שלפעמים מספיקים ללמוד יותר מדף אחד ולפעמים פחות.

בסקר שערכנו בפורטל הדף

היומי בשאלה זו, התברר לנו, ש-13

אחוזים מהלומדים מספיקים ללמוד את הדף היומי בפחות מ-25 דקות, 22 אחוזים לומדים במשך זמן של 25-40 דקות, 32 אחוזים לומדים במשך זמן של 40-55 דקות, ו-33 אחוזים לומדים במשך זמן של 55 דקות ומעלה. יש לציין, שסקר זה בדק את זמן משך הלימוד של הדף היומי גם בין אלו שלומדים לבד את הדף היומי ולא במסגרת של שיעור, ומטבע הדברים משך זמן הלימוד של לומדים עצמאיים קצר יותר.

לעומת זאת, כפי הרושם העולה מהשטח דווקא, נראה שמרבית ככל שיעורי הדף היומי מתקיימים במשך זמן של כ-40-55 דקות, אך יש גם מקומות בהם משתדלים מאוד שמשך זמן השיעור יהיה 35-40 דקות. נראה להמליץ, שאם אתם לא לחוצים בזמן (ממהירים לעבודה וכדו')

אילן אילן, מה אברך בראייתך?

ברכות מג ע"ב

לדקדוק המקראי, הגיה: "טובים - כצ"ל ביו"ד מ"ם, כי אילן זכר הוא" ("ויעתר יצחק", תקמ"ה; 1785). חידוש זה אומץ בסידורים ה"מדוקדקים" של ר' וולף היידנהיים ותלמידו ר' יצחק זליגמן קר, ובעקבותיהם חדר גם "תיקון" זה ללשון התפילה האשכנזית עד ימינו - למרות התנגדות בעל "פרי מגדים" (אגרת ב, ד"ה לבלב).

לחיתום, הגה דברים שכתב ר' שלמה זלמן אוירבך בנוגע לשאלה האם עדיף לחקות את לשון התנ"ך (ולומר "מוריד הגשם") או להיצמד ללשון מתקני הברכות והתפילות ("הגשם"):

"...אף שעד כה הייתי רגיל לומר הגשם, במקצת תחת הגימל, ברם [...] התחלתי לומר בקגול, כי הדקדוק היותר גדול וחשוב הוא לשמוע דברי חכמים אשר דעתם דעת תורה, ובפרט [...] שאין זה כלל נגד כללי הדקדוק".

(הסכמה לספר "ברכות החיים", עמ' יט; ההדגשה במקור)

למאמר המלא:

האילן על מינו הזכרי, וכפי ששגור בפי הכל (ע"פ תענית ה ע"ב): "אילן אילן, במה אברכך" וכו' בלשון זכר.

ה. "אילנות טובות": לאור האמור, היה צפוי שנוסח הברכה יהיה "אילנות טובים", ולא כמצוי בכל עדי הנוסח של שתי הסוגיות שבהן מופיעה ברכה זו: "אילנות טובות".

היתכן שחז"ל תקנו ברכה בלשון לא מדוקדקת?!

אפשר להסביר שאע"פ ש"אילן" הוא זכר, סטייה זו מן הדקדוק נובעת מ"הפמחות" של מילה אחת לשכנתה, כלומר הסיומת "-ות" של השם "אילנות" נגררה אל סיומת התאָר שאחריו: "טובות" כדי לזַנֵּן המלות". בנוסף, יש מפקפקים בהנחה שגם בעברית "אילן" הוא רק זכר, וטוענים ש"אילן" יכולה להיות גם נקבה.

אעפ"כ, היו ש"תיקנו" מטבע ברכה זו ל"אילנות טובים". אף שאפילו רז"ה לא הוטרד מהצירוף "אילנות טובות" - יצחק קטנוב, משכיל ברלינאי שהמשיך את דרכו בהתאמת הסידור

"אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי, אומר: ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם".

נוסח ברכת האילנות טבוע בכמה מטבעות לשון האופייניות לחז"ל, שלא כמו בתנ"ך. לדוגמה:

א. "כלום": המילה "כלום" התחדשה בעברית של חז"ל, ואחת מהוראותיה היא "מִשְׁהוּ", "דְּבָר", כגון: "הנהנה כלום מן העולם - מַעַל, עד שִׁיתִירוּ לוֹ הַמַּצּוֹת" (ירושלמי ברכות פרק ו'). בדרך כלל משמשת "כלום" בהקשרים שיש בהם שלילה, כמו בברכה זו: "לא חסר בעולמו כלום", וכמו: "אין ארץ ישראל חסרה כלום" (ברכות לו ע"ב). צירוף מקראי מקביל לכך הוא: "לא חִסְרָה דְבָר" (דברים ב, ז).

בשנת תפ"ה (1725) הודפס בגרמניה סידור מהפכני ע"י המדקדק רז"ה, ובו "תיקונים" נועזים רבים בנוסח התפילה והברכות, שחלקם השתקעו בסידורי קהילות אשכנז עד היום. המאפיין את "תיקוניו" הוא דחיית כל מה שלדעתו סותר את כללי הדקדוק המקראי. לפיכך, בנוסח ברכה זו הומרה המילה "כלום" בחלופה המקראית שלה, "דְּבָר"! כעבור 138 שנה, בשעה שחידוש זה הולך ומתפשט בקהילות אשכנז, יצא נגדו רבי חיים פונטרמולי, בעל "פתח הדביר" (איזמיר, תרכ"ג; 1863), וכתב שלמרות הסימוכין המקראיים לסגנון זה (דברים ב, ז; שופטים יט, יט) "קשה הדבר מאד לשנות נוסח המסודר מפי קדושי עליון חכמי התלמוד ומוסכם מכל הפוסקים [...] וכי הותרה הרצועה ביד כל אדם לשנות מטבע שטבעו חכמים בברכות, המוסכם מפי הכל?! בעקבות זאת, פוסקים רבים עוררו את בני אשכנז להחזיר עטרה ליושנה ולהתנער מחידוש זה.

ב. "בריות": מילה זו יסודה במקרא (שמואל ב' יג, ה; יחזקאל לד, כ), אך רק בלשון חכמים פירושה: "מי שנברא". לפעמים הכוונה היא לבני אדם (כמו בדברי הלל "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"; אבות א, יב), ולפעמים לבריות אחרות (כמו בברכת "משנה הבריות" על ראיית פיל וקוף; ברכות נח ע"ב). רוב עדות ישראל קוראים את המילה "בְּרִיָּה", ו"בְּרִיּוֹת" (בדומה למילה המקראית "בְּרִיָּאָה"; במדבר טז, ל). אך יש אומרים "בְּרִיָּה" ו"בְּרִיּוֹת". במסורת תימן מבדילים בין בני אדם ("בְּרִיָּה" ו"בְּרִיּוֹת") לבין שאר הנבראים ("בְּרִיָּה" ו"בְּרִיּוֹת"). ובברכת האילנות מנהגם לברך "בְּרִיּוֹת טובות".

ג. "בריות טובות": ר' ניסן ברגרין הראה ששם זה משמש בין בלשון נקבה (כמו ביומא פו ע"א: "מה הבריות אומרות עליו") ובין בלשון זכר (כמו בשמות רבה, משפטים פרשה לא: "כל בריותיו של הקב"ה לווין זה מזה").

ד. "אילנות": השם "אילן" הגיע לעברית של חז"ל מהארמית שבספר דניאל (ד, ז-ח). וכנראה שבמעבר לעברית שָׁמַר

מסרון מהדף היומי

רוצה ללמוד משהו מהדף היומי אבל אין לך זמן?
רוצה להיות בעניינים ולדעת מה לומדים היום בדף היומי?
רוצה לחזור במהירות על מה שלמדת היום בדף היומי?

הצטרפו וקבלו
מידי יום את
עיקרי הדף בקצרה
בהודעת וואצאפ
או בדוא"ל

הרשמה בדוא"ל:
daf-yomi@daf-yomi.com

אפליקציית הפורטל חופשית להורדה ב:

חפשו אותנו גם ב- f 'פייסבוק' דף היומי

איזהו עס הארץ?

ברכות מז ע"ג

בבני ישראל שהיו מעורבים בהם "ולא נבדלו מעמי הארצות". ומכאן קצרה הדרך לכינוי הבז לשכבה הנחותה שבעם, הבורים והריקים שאינם מקפידים על מצוות התורה ונכנרת גם מתחברים עם הגויים.

שינוי נוסף התרחש בכינוי זה בלשון חכמים: הוא הפך מלשון רבים ללשון יחיד; בעוד שבמקרא כולו 'עם הארץ' הוא כינוי לאנשים רבים, כמשמעות המילה 'עם', הפך 'עם הארץ' בלשון חכמים לכינוי עבור אדם בודד, עד כדי כך שאם רוצים לדבר על כמה אנשים מן הסוג הזה, אומרים חז"ל 'עמי הארץ', כמו: "בתי כנסיות של עמי הארץ" (אבות ג, י); "ואל יסב בחבורה של עמי הארץ" (ברכות מג ע"ב). בעוד שבמקרא 'עמי הארץ' פירושו בני עמים רבים, ולא אנשים בני אותו עם, כמו בפסוקים שהבאנו לעיל.

הביטוי 'עם הארץ' התחיל אפוא את חייו ככינוי לכלל אזרחי ארץ מסוימת, בספר מלכים נראה אפילו שמדובר על השכבה הגבוהה בחברה, ובלשון חכמים הוא הופך לכינוי של המעמד הנמוך ביותר - ולא זו בלבד, אלא שהוא הופך לתוארו של אדם יחיד בניגוד גמור למשמעותה של המילה 'עם'. מכאן קצרה הדרך ל'עם-הארצות' (עמ'צות) ככינוי לעצם תכונת הבערות.

מסתבר שהתהליך האחרון של הפיכת המילה 'עם' ככינוי ליחיד, התאפשר בלשון חכמים משום שהמילה הזו נדחקה ממקומה על ידי המילה 'ציבור' שבמקורה פירושה ערימה של דברים הנצברים. השוו למשל את 'קרבן העם' שבלשון המקרא, לעומת 'קרבן ציבור' שבלשון חכמים.

אפשר לראות בעין כיצד מתרחש תהליך הדחיקה. בלשון המשנה עדיין אפשר למצוא גם את המילה 'עם', אף שהיא מיעוט ביחס למילה 'ציבור', כגון "נמנעו העם מלהלוות" (שביעית י, ג), "שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם" בלשון הברייתות היא נמצאת עוד פחות, ובלשון התלמוד כמעט שאי אפשר למצוא אלא בציטוטי פסוקים או משניות.

עם הארץ? כל שאינו אוכל חוליו בטהרה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי" (ברכות מז ע"ב).

מה הסיבה לשינוי זה? קשה לדעת, אבל יתכן שמקורו נעוץ בעולי בבל. בספר עזרא מופיע הביטוי 'עמי הארצות' תדיר ככינוי לעמים השונים שהובאו ארצה על ידי מלכי אשור והתערבו באוכלוסיה היהודית שבארץ ישראל, דבר שגרם לנישואי תערובת שהיו מכשול חמור כמתואר בספרי עזרא ונחמיה. לדוגמא: "לא נבדלו העם יש'אל והפ'תנים והל'נים מעמי הא'רצות כ'ת'ע'ב'ת'יהם ל'כ'נ'ע'ני ת'ח'תי הפ'ר'זי ה'י'ב'וסי הע'מ'ני המ'א'בי המ'צ'רי וה'א'מ'רי, כ'י נ'ש'או מ'ב'נ'ת'יהם ל'ה'ם ול'כ'נ'ע'ניהם וה'ת'ע'ר'בו ז'ר'ע הק'ד'ש ב'ע'מי הא'רצות" (עזרא ט, א); "ה'א'ר'ץ א'ש'ר

יתרה מזו! מספר מלכים נראה ש'עם הארץ' היה באותה תקופה כינוי לשכבה הגבוהה בחברה. לדוגמא: "וַיֵּךְ עַם הָאָרֶץ אֶת כָּל הַקְּשָׁרִים עַל הַמֶּלֶךְ אֲמֹן וַיַּמְלִיכוּ עִם הָאָרֶץ אֶת יֵאֲשִׁיהוּ בֶןוֹ תַחְתָּיו" (שם כא, כד); "וַיִּקַּח עִם הָאָרֶץ אֶת יְהוֹאָחָז בֶּן יֵאֲשִׁיהוּ וַיַּמְשְׁחוּ אוֹתוֹ וַיַּמְלִיכוּ אוֹתוֹ תַּחַת אָבִיו" (שם כג, ל). האנשים הפשוטים אינם ממליכי המלכים, וכשנבזזו אדון כובש את ירושלים הוא לוקח את האליטה הנמצאת בעיר, ומגלה אותם לרבלה - שם ימיתם מלך בבל. היתה זו שיטה ידועה של מלכי אשור ובבל: את האליטה הגלו או הרגו ואת השכבה הנמוכה של האוכלוסיה, אלו שסכנת המרד הנשקפת מהם פחותה, אותם היו משאירים שלא תהיה הארץ שממה. ומי היו אלו הנלקחים? "שָׂרֵיהֶם כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֵת צִפְנֵיהֶם כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֵת שְׁלֹשֶׁת שְׂמָרֵי הַסֵּף, וּמִן הַעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר הוּא פָקִיד עַל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַתִּמְשָׁה אֲנָשִׁים מֵרֹאשׁ פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בְּעִיר וְאֵת הַסֵּפֶר שֶׁר הַצָּבָא הַמִּצְבֵּא אֶת עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בְּעִיר (שם כה, יח-יט). רואים אנו ש'עם הארץ' היו מהשכבה החשובה. לא השרים והכהנים, אבל הבאים בתור בסולם המעמדות החברתי.

אתם באים לרששת... עמי הארצות בתועבתיהם אשר מלאוה מפה אל פה בטמאתם" (שם, יא); "והבדלו מעמי הארץ ומן הנשים הנכריות" (שם י, יא); "וכל הנבדל מעמי הארצות אל תורת האלהים" (שם י, כט); "ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח מהם בשבת וביום קדש" (נחמיה י, לב) ועוד.

כאן הכינוי 'עמי הארץ' בא עוד במשמעותו המקורית, בני העמים הנמצאים בארץ, שאינם מעם ישראל, כמו: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה" (דברים כח, י). אך מכיון שהיה כאן מצב של התבוללות, כמו שרואים שוב ושוב מספרי שיבת ציון, כנראה הביטוי הזה דבק גם

בימינו, 'עם הארץ' או "בור ועם הארץ" הוא אחד הכינויים המשפילים ביותר, ביחוד בחברה תורנית. אבל הבה נחשוב רגע, מה הקשר בין עם הארץ ובורות? ובעיקר: 'עם' הוא כינוי לאנשים רבים. כיצד זה אדם יחיד נקרא 'עם הארץ'?

למעשה, אם נתבונן בתורה נראה שבאמת אין שום קשר. 'עם הארץ' בתנ"ך פירושו אזרחי הארץ, כמו "ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ, לבני חת" (בראשית כג, ז); "ויסוף... הוא המשפיר לכל עם הארץ" (שם מב, ו); "עם הארץ ירגמהו באבן" (ויקרא כ, ב). וכשרוצים לדבר על העשירון התחתון צריכים להוסיף מילה ולומר "דלת עם הארץ" (מ"ב כד, יד).

יתרה מזו! מספר מלכים נראה ש'עם הארץ' היה באותה תקופה כינוי לשכבה הגבוהה בחברה. לדוגמא: "וַיֵּךְ עַם הָאָרֶץ אֶת כָּל הַקְּשָׁרִים עַל הַמֶּלֶךְ אֲמֹן וַיַּמְלִיכוּ עִם הָאָרֶץ אֶת יֵאֲשִׁיהוּ בֶןוֹ תַחְתָּיו" (שם כא, כד); "וַיִּקַּח עִם הָאָרֶץ אֶת יְהוֹאָחָז בֶּן יֵאֲשִׁיהוּ וַיַּמְשְׁחוּ אוֹתוֹ וַיַּמְלִיכוּ אוֹתוֹ תַּחַת אָבִיו" (שם כג, ל). האנשים הפשוטים אינם ממליכי המלכים, וכשנבזזו אדון כובש את ירושלים הוא לוקח את האליטה הנמצאת בעיר, ומגלה אותם לרבלה - שם ימיתם מלך בבל. היתה זו שיטה ידועה של מלכי אשור ובבל: את האליטה הגלו או הרגו ואת השכבה הנמוכה של האוכלוסיה, אלו שסכנת המרד הנשקפת מהם פחותה, אותם היו משאירים שלא תהיה הארץ שממה. ומי היו אלו הנלקחים? "שָׂרֵיהֶם כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֵת צִפְנֵיהֶם כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֵת שְׁלֹשֶׁת שְׂמָרֵי הַסֵּף, וּמִן הַעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר הוּא פָקִיד עַל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַתִּמְשָׁה אֲנָשִׁים מֵרֹאשׁ פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בְּעִיר וְאֵת הַסֵּפֶר שֶׁר הַצָּבָא הַמִּצְבֵּא אֶת עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בְּעִיר (שם כה, יח-יט). רואים אנו ש'עם הארץ' היו מהשכבה החשובה. לא השרים והכהנים, אבל הבאים בתור בסולם המעמדות החברתי.

רק בלשון חכמים הפך 'עם הארץ' כינוי לאדם נבער מדעת וחסר כל מעלה: "ולא עם הארץ חסיד" (אבות ב, ה). ובמיוחד אדם שאינו זהיר בהלכות תרומות ומעשרות ודיני טהרה: "איזהו

חדש על המדר

פני המנורה

הרב שאול יונתן וינגרט

איננו מהווה פרשנות ישירה לנושא הנידון. עיון במרכז הסוגיה, מוביל להבנה מחודשת בנושא הנידון. בינתיים, יצא ספר על חלוקת הסוגיות ומשמעות החלוקה, בכל מסכת מגילה, וכן על הפרק הראשון של מסכת בבא קמא.

להזמנת הספר אלקטרוני או קשיח ניתן לפנות ל: weingort@gmail.com

גם על הבנת התוכן. שיטת "פני המנורה" מצביעה על כך שהסוגיה בנויה משלשה חלקים שהם שבעה. החלק הראשון מקביל לחלק השלישי, והם מהווים המשך זה לזה, כאשר בכל אחד מהחלקים יש שני דברים בהם עוסקים. החלק השני הוא מרכז הסוגיה, הכולל שלשה דברים. מרכז הסוגיה עוסק בנושא הקשור לסוגיה, אך הוא

היחידה הקטנה ביותר בש"ס היא סוגיה. כיצד מחלקים את הסוגיות? האם עורכי הש"ס חשבו גם הם על הגשת הגמרא לפי סוגיות, או שזו רק חלוקה טכנית, שאיננה מלמדת על מהות הסוגיה?

מתוך עיון בגמרא עולה, שגם המבנה בו הגמרא הוגשה לנו הוא ערוך, ולא רק התוכן. כאשר אנו מתבוננים במבנה, ישנה השפעה

עניית אמן אחר ברכת עצמו ברכות מה ע"ב

והקורא בתורה והמפטיר בנביא והמברך על אחת מכל מצות האמורות בתורה לא יענה אחר עצמו אמן ואם ענה הרי זה בור... ואית תניי תני הרי זה חכם אמר רב חסדא מאן דמר הרי זה חכם בעונה בסוף ומאן דמר הרי זה בור בעונה על ברכה וברכה, ומשמע שבכל מקום העונה בסוף הוא משובח וגם בסוף ברכות התורה. אמנם הגר"א (נא, ג) מסביר שלדעת הרמב"ם המילים "הרי הוא חכם" לא הולך על כל הדברים ששנויים בברייתא.

בגמרא (מה ע"ב) מובאות שתי ברייתות: אחת שאומרת שאדם העונה אמן אחרי ברכה שהוא מברך - הרי הוא מגונה, והשנייה שהעונה אמן לאחר שהוא מברך הרי הוא משובח, הגמרא מסבירה שיש להבדיל בין ברכת "בונה ירושלים" שבברכת המזון, לברכות אחרות, שבברכת בונה ירושלים העונה אמן אחר ברכת עצמו הרי זה משובח.

רש"י (ד"ה הא בבונה ירושלים) הסביר שכיוון שבברכת בונה ירושלים היא ברכה אחרונה בסדר הברכות ראוי לענות אחריה אמן, וכן יהיה הדין בברכות אחרות שהן אחרונות בסדר הברכות, לעומת ברכות אחרות בסדר הברכות שאין ראוי לענות אחריהם אמן.

אמנם התוספות (ד"ה הא בבונה) כתבו שהעם לא נהגו לומר אמן בברכות אחרות אלא רק בבונה ירושלים. הרשב"א (ד"ה לא קשיא) הסביר שלדעת רש"י הזכירו את ברכת בונה ירושלים בגמרא, על מנת לומר שאפילו ברכת בונה ירושלים שיש אחריה ברכה שחיובה מדרבנן, אומרים אחריה אמן בגלל שהיא מסיימת את הברכות מהתורה שבברכת המזון.

הרשב"א (שם) הביא שיטה שלישית בשם רבי יהודאי גאון שבסיום כל הברכות שמברך יש עניין לענות אמן, על מנת לקבל ולהאמין את הברכות שבידך, וכך כתב הרא"ש (ז, י) בשם רב האי גאון שיש עניין שהמברך יענה אמן אחרי כל ברכה וברכה, אלא שבאמצע סדר הברכות, או בין הברכה לאוכל, עניית אמן מהווה הפסק, וזו כוונת הגמרא שאין לענות אמן משום שזה מפסיק בין הברכה לאכילה, או בין ברכה לברכה, ולכן הוא כותב שיש לענות אמן גם לאחר ברכות התורה וברכות ההפסדה. אך הרמב"ם (ברכות א, טז-יח) כתב שאין לענות אמן לאחר ברכה אחת, אלא רק לאחר רצף של כמה ברכות, ובאופן דומה לדעת רש"י.

מהברייתא המובאת בירושלמי (ה, ד) משמע כדברי הגאונים משום שנאמר שם: "תני הפורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו

תקנת אמירת אמן על ברכה, היא תקנה של אמונה שאינה תלויה בברכה של אדם אחר, ולכן יש לענות אמן אחר כל ברכה וברכה. לעומת זאת לדעת בעלי התוספות והרמב"ם תקנת עניית אמן נסמכה על הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-לוקינו" ומזה נלמד שכשאדם מברך, צריך השומע אותו לענות אמן

אמן לאחר רצף ברכות, ואילו הרמ"א כתב שנהגו לענות אמן רק לאחר ברכת בונה ירושלים, אך כתב שבמקומות שנהגו לענות אמן, צריכים לענות גם אחר שומר עמו ישראל לעד. מנהגו של ר' שריה דבליצקי זצ"ל היה שהיה מסיים ברכות ישתבח ושומר עמו ישראל לעד עם שליח הציבור והיה עונה אחרי אמן, כדי לצאת ידי חובת שתי הדעות, יתכן משום שחשש לדברי הגר"א שמנהג אשכנז הוא מנהג שלא על פי ההלכה. מנהגו הוא לפי המגן אברהם (נא, ב) שאף שאין לענות אחר ברכת אדם אחר, כשהוא מסיים את אותה הברכה, בברכות האלו מותר לענות אחרי ברכת אדם אחר אמן.

סיכום: בגמרא נאמר שיש ברכות שאין המברך עונה אחריהם אמן, ובברכת בונה ירושלים עונים אמן, הגאונים והראשונים נחלקו האם בכל ברכה עונים אמן, או שרק ברצף של ברכות, והרמ"א כתב שנהגו לענות אמן אך ורק לאחר בונה ירושלים.

הנצי"ב (מרומי שדה) מסביר את מחלוקתם: לדעת הגאונים תקנת אמירת אמן על ברכה, היא תקנה של אמונה שאינה תלויה בברכה של אדם אחר, ולכן יש לענות אמן אחר כל ברכה וברכה. לעומת זאת לדעת בעלי התוספות והרמב"ם תקנת עניית אמן נסמכה על הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-לוקינו" ומזה נלמד שכשאדם מברך, צריך השומע אותו לענות אמן, ולכן אין מקור לעניית אמן לאחר ברכת עצמו, אלא רק בברכת בונה ירושלים עונים אמן לאחר הברכה על מנת להבדיל בין ברכות מהתורה לברכות מדברי חכמים. הפמ"ג (אור"ח נא, ב) כתב שאין לענות אמן גם לאחר ברכת ישתבח, משום שהעניית אינה הפסקה בין ברכות מדרבנן לברכות מהתורה, משום שרק קריאת שמע מהתורה, וברכותיה אינן מהתורה, והברכה היחידה שיש אחריה ברכות מדרבנן והיא מהתורה היא ברכת בונה ירושלים. אמנם הגר"א (נא, ג) כתב שמנהג זה לענות אמן אך ורק לאחר בונה ירושלים הוא בלי מקור, אלא שכך נהגו.

שו"ע (רטו, א) פסק כדברי הרמב"ם שעונים

נקודה למחשבה

הרב דב קדרון

מכון הלכה ברורה ובירור הלכה

מתי אפשר לכתחילה לברך "שהכל" על תמר? ברכות מד ע"א

אכן, הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר שמי ששותה תה מר, וכדי להמתיקו אוכל תמר, יש דרך שבה יוכל להכניס את התמר לפיו עוד לפני התה ולברך לפי כל הדעות: ישול בימינו את התמר, ויברך על התה "שהכל נהיה בדברו", ואז מיד קודם שישתה את התה יכניס את התמר לפיו בלי ללעוס אותו וכאשר התמר בפיו ישתה את התה, באופן זה הוא ממתיק את התה כך שהתה ראוי לשתייה וגם אפשר לברך עליו "שהכל", וגם מקדים בזה את העיקר לטפל.

הדבר העיקרי, והגודגניות באות רק כדי למתק אותה, לכן לדעת האור זרוע יש לברך על הגודגניות ברכת "שהכל", שהרי הברכה היא בעצם על השתייה, שהיא העיקר, ולא על הפירות, שהם הדבר הטפל. לעומת זאת הבית יוסף סבור שיש לברך על הגודגניות את ברכתם הרגילה. בגלל המחלוקת הזו כתב בעל המשנה ברורה שראוי להימנע מלאכול את הטפל לפני העיקר, כדי לא להיכנס לספק איזו ברכה יש לברך במצב זה.

"כל שהוא עיקר ועמו טפילה - מברך על העיקר ופוסט את הטפילה".

מי שאוכל קודם כל את העיקר ולאחר מכן את הטפל - אינו צריך כלל לברך על הטפל, שכן הוא נפטר בברכת העיקר. אולם לפעמים אדם מכניס לפיו את הטפל עוד לפני שאוכל את העיקר, ובמצב כזה מובאת מחלוקת ב"בירור הלכה" איזו ברכה יש לברך על הטפל. מי שאוכל גודגניות כדי למתק את השתייה, השתייה היא

מימוש הקול האלוקי

ברכות מה ע"א

"הא לן והא להו"

ברכות מד ע"א

בסוגייתנו, חלוקים רב חסדא ורבי יוחנן, כיצד חותמים את ברכת מעין שלש. רב חסדא אומר: על הארץ ועל פירותיה. רבי יוחנן אומר: על הארץ ועל הפירות. רב עמרם, אומר שאין ביניהם מחלוקת, אלא "הא לן והא להו". והגמרא מקשה על זה: "מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אינהו אכלי ואנו מברכין"? פירוש, כיצד אנו בבבל מברכים "על פירותיה"? הרי אנו לא אוכלים מהם?

תוספות כותבים בכמה מקומות (לדוגמא שבת ט א ד"ה הא, קידושין כט ב ד"ה הא) שמשמעות הביטוי הא לן והא להו, הוא, שהרב, ראש הישיבה, אומר לתלמידיו שבאו ממקום אחר: הדין שאמרתי הוא לנו, בני המקום, אך לכם התלמידים בני מקום אחר, הדין אחר. כלומר, הרב מלמד את תלמידיו את הדין לפי מקומם ולא לפי מקומו.

תוספות (אצלנו) ד"ה אינהו ובשבת (שם) עצמם מרגישים בקושי העולה מסוגייתנו על פירושם, שהרי בסוגייתנו רב נחמן בר יצחק מקשה, איך אפשר לומר הא לן והא להו, וכי הם אוכלים ואנחנו מברכים? ומשמע שלמקשן (רב נחמן בר יצחק) לא יתכן שידברו אמוראי בבל בשביל בני ארץ ישראל. ואילו לפי תוספות לא קשה קושיית רב נחמן בר יצחק, כי אפשר שרב חסדא לימד את תלמידיו בני ארץ ישראל את הדין לפי מקומם.

התוספות מיישבים, שהגמרא ידעה שבאותה עת לא היו לרב חסדא תלמידים.

הרא"ש (בתוספותיו אצלנו) מתרץ: "שמא לענין ברכות דבר שנוהג תדיר היה צריך לומר כמנהג אותה הארץ שלא יטעו תלמידי אותה הארץ". אצל רב שיש לפנינו תלמידים גם בני מקומו וגם ממקום אחר - בדבר שרגילים בו והוא מצוי, יש חשש שיטעו התלמידים בני המקום, ולכן על הרב ללמד לפי מקומו ולא לפי מקומם של חלק מהתלמידים.

החות יאיר (בספר הכללים שלו, מר קשישא, ערך הא לן והא להו) מתרץ אחרת: "דענין ברכת הפירות אדם צריך לידע איך יעשה לפי שעה ומזמנו בכל יום, ואיך יתכן שיורו איך יברכו אחר שובם לביתם. וההיא דשבת ודאי לא קשה, כי תלמידי בבל גם כשהיו בארץ ישראל היו חוגרים המינים בחוזה, כי למה ישנו זה ואין בו שום איסור והיתר, לכן שפיר לימד רבם אותם לפי מנהגם". לדבריו, לא שייך לומר הא לן והא להו על דין שצריכים התלמידים לקיים תדיר, גם בזמן שהם אצל רבם, ואינו תלוי במנהג אלא במציאות במקום בו הם נמצאים.

המתרגם אכן יכול להגביה את קולו יותר מן הקורא?

תשובה מעניינת כותב רבי לוי יצחק מברדיטשוב (קדושת לוי פרשת תולדות), שמצביע על עובדה מעניינת.

למרות שמשא רבינו היה אבי הנביאים והוותיק מבניהם, דווקא נבואותיו שלו הן הכי ברורות ופשוטות להבנה, יותר מנבואותיהם של הנביאים המאוחרים יותר.

לכאורה נתון בסיסי היה צריך לעמוד לטובת הנביאים המאוחרים יותר: הם לא הביאו את הדברים ישירות מאת ה', הדברים היו מעובדים באופן אנושי עם משלים ודוגמאות שהם הוסיפו, ועל פניו קל יותר להבין את הדברים כפי שהם נאמרים אחרי עיבוד אנושי, יותר מאשר כשהם מובאים בצורתם הגולמית ישירות מאת ה'.

אלא שכאן בדיוק מסתתר הסוד.

דווקא בקשר עם ה' המימוש העצמי הוא אכן נגף. ככל שאדם מערב את עצמו ואת הבנתו בדבריו של ה', כך הדברים הם פחות ברורים, כי הם פחות מזוקקים מדבריו של הקב"ה, וכך יכולה להיות חוסר הבנה או בהירות בדבריו, שכן בדברים אנושיים יכול לחול בלבול, אך בדברים אלוקיים לא יכול לחול בלבול. לכן, ככל שהאדם משמש בסך הכל כצינור העברה של דברי ה', ללא שהוא מתערב ומנסה להסבירם, כך הם מתקבלים טוב יותר ומובין יותר.

זה בעצם היה סוד כוחן של נבואות משה. משה רבינו תפקד כצינור שמעביר את דברי ה' לעם ללא "מגע יד אדם". את תובנותיו שלו הוא השאיר בצד, והעביר את הדברים בדיוק מוחלט לאופן שבו הם נאמרו לו.

זהו גם היסוד להבין את התשובה לשאלת התוספות.

כאשר הגמרא דנה בבעל קורא ומתרגם, היא עוסקת בשני בני אדם עם שני תפקידים שונים, ולכן המתרגם צריך להזהר שלא להגביה את קולו מעל לקולו של בעל הקורא.

לעומת זאת, אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב, כאשר אנו עוסקים במשה רבינו שהעביר לעם ישראל את הדברות מאת ה', הרי הוא לא אמר אותן אחרי עיבוד שלו, הוא בסך הכל היה צינור אנושי להעביר את הקול האלוקי. קולו של "בעל הקורא" - הקב"ה, וקולו של "המתרגם" - משה רבינו, היו למעשה אותו הקול בדיוק. הקול האלוקי.

"אמר רבי שמעון בן פזי: מניין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא - שנאמר: משה ידבר והאלהים יענו בקול; שאין תלמוד לומר בקול, ומה תלמוד לומר בקול - בקולו של משה. תניא נמי הכי: אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא, ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא - ימעך הקורא קולו ויקרא".

"מימוש עצמי" זו סיסמה די נפוצה בדורנו. כל אחד מבקש להביא את עצמו כמה שיותר לידי מימוש, וסביב זה הוא מנתב את חייו. אלא שמסתבר שלא תמיד מימוש עצמי זוהי תכונה שמסייעת, ולפעמים היא אפילו מונעת מדברים להגיע לפוטנציאל האמיתי שגולם בהם.

בסוגיה שלנו קובעת הגמרא דין מעניין שנוגע להלכות קריאת התורה. בעבר הנוהג הרווח היה שליד תיבת קריאת התורה עמדו שניים: הקורא, שקרא את פסוקי התורה, והמתרגם שמיד קרא אחריה את התרגום הארמי של הפסוקים. עם השנים נוהג זה שקע, ונשאר רק בקרב עדות התימנים.

דווקא בקשר עם ה' המימוש העצמי הוא אכן נגף. ככל שאדם מערב את עצמו ואת הבנתו בדבריו של ה', כך הדברים הם פחות ברורים, כי הם פחות מזוקקים מדבריו של הקב"ה

הגמרא בסוגייתנו קובעת כי המתרגם צריך להקפיד שקולו לא יהיה רם יותר מקולו של הקורא בתורה, ומביאה לכך ראיה ממשא רבינו שנצטווה לומר את עשרת הדברות, אחרי שבני ישראל לא יכלו לשמוע אותן מהקב"ה בעצמו מפאת הקדושה הגדולה והפסוק אומר כי משה דיבר, והקב"ה ענה בקול.

אלא שהתוספות במקום מקשים קושיה פשוטה ביותר על ראיית הגמרא: והרי בחלוקת התפקידים שבין משה והקב"ה, מובן שמשא היה המתרגם, והקב"ה היה בעל הקורא, ומן הסתם הקב"ה אמר את הדברים למשה בלחש, שכן בני ישראל לא יכלו לשמוע אותו יותר, ומשה כמתרגם את דברי הקב"ה, אמר אותם בקול לכל העם, ואם כן יש מכאן ראיה הפוכה לגמרי, לפיה

תורה, חברה ומדינה

הרב יהודה זולדן

מחבר "תשובה"ע, משרד החינוך

היתר המכירה בשנת שמיטה

ברכות מז ע"ב

בגמרא מסופר על ר' אליעזר ששחרר עבדו הגוי כדי שיהיה לו מניין. הוא לא ביטל בכך את מצוות העשה "לעולם בהם תעבודו" (ויקרא כה, מו). כי "מצוה דרבים שאני". התוספות רא"ש (ברכות כאן) כתב שמצוות העשה "ונקדשתי בתוך בני ישראל" גוברת על המצווה הפרטית של "לעולם בהם תעבודו", וכך גם אם היה מדובר על מצוות מדרכבן כמו לענות קדושה ולומר "ברכו" - "דלא מסתבר לומר דאיירי בעשה דאורייתא, כגון לקרות פרשת זכור שהיא מן התורה".

הסיפור על ר' אליעזר מופיע גם בגמרא בגיטין (לח ע"א) והר"ן שם נימק: "מצוה שאני. כלומר שלא אמרה תורה 'לעולם בהם תעבודו' אלא כדי שלא ליתן להם מתנת חנם, כדכתיב גבי גוים 'לא תחנם' (דברים ז, ב). אבל כשהוא משחררו משום מצוה, הרי הוא כאלו נתן דמי עצמו, דכיון דליכא חנינא שרי". האיסור לשחרר עבד גוי הוא בשל הכתוב בתורה "לא תחנם" - לא תתן להם מתנת חנם (עבודה זרה כ ע"א). אך אם המתנה היא לטובת היהודי אזי מותר.

כבר למעלה ממאה שנים, מתקיים דיון הלכתי פורה בשאלת ההיתר למכור קרקע לגוי בשנת שמיטה. באמצעות ההיתר אפשר להקל במספר פעולות חקלאיות שיעשו ע"י יהודי. ההיתר מבוסס על כך ששביעית בזמן הזה דרבנן, והחשש שאם תפסק לחלוטין העבודה החקלאית במשך שנה, הדבר יפגע בחקלאים וביישוב הארץ.

אחת השאלות בהקשר זה, מדוע ניתן למכור קרקע מארץ ישראל לגוי, הרי יש איסור: "לא תחנם" - "לא תתן חניה בקרקע" (עבודה זרה שם)? הרא"ה קוק (שו"ת משפט כהן, סימן נח) שהיה מבין המבוססים הגדולים של היתר המכירה, השיב על פי דברי הר"ן:

"יש לומר כמו דפירש הר"ן על שחרור עבד לדבר מצוה דמות, מטעמא דלא תחנם נאסר דוקא כשמכין לטובתם. והכי נמי לא שייך איסור דחניה בקרקע במכירה כזו. שהיא דרך הערמה להפקיע מקדושת שביעית, כדי שיוכלו לעבוד בהיתר, שהיא לטובתנו, כדי שיתחזקו ישראל בקרקע".

אייל המושק ברכות מג ע"א

על ריח טוב ... ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה כגון המור שהוא מן החיה מברך בורא מיני בשמים וכו'. פרשני ימי הביניים אחרים מזהים את המור עם שרף העץ מור אפריקאי Commiphora abyssinica וזהו הנראה סביר יותר לאור הקשרו בפסוקי המקרא.

ואילו הרמב"ן (שמות, ל כ"ג) כותב: "... ועם כל זה הנראה אלי מדברי רבותינו שאין המור מוסק, שהם אמרו במדרש חזית (שה"ש רבה ד יד) מור, אינמר"נון, והמוסק אף בלשון חכמים כך שמו מוסק, כמו שאמרו בברכות (מג א) חוץ ממוסק מפני שהוא מין חיה, וכן שם בירושלמי (פ"ו ה"ו) בר ממוסקים, וכתב בעל הערוך (ערך מסק) כי גם כך שמו בלשון יון, ועוד אמר במדרש חזית (שה"ש רבה א נח) צרור המור דודי לי, זה אברהם, מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם ראש לכל הצדיקים, מה המור הזה אין מפיח אלא באור, כך אברהם לא נודעו מעשיו עד שהושלך לכבשן האש, ומה המור הזה כל מי שלוקטו ידיו מתמרמרות, כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורין. והנה המוסק ריחו מפיח בלא אור וכו'".

ברצוני להתייחס לנקודה אחת בדיון זה בעלת הקשר הלכתי-ביולוגי. הראב"ד משיג על הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (שם): "המור הוא הדם הצרור. א"א אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כל שכן דם חיה טמאה אבל המור הוא האמור בשיר השירים באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף". הראב"ד איננו מקבל את זהו המור עם המושק משום שלדעתו בעל החיים ממנו מפיקים את המור הוא חיה טמאה. לאמיתו של דבר לאייל המושק יש סימני טהרה שהרי הוא מפריס פרסה ומעלה גירה. פולמוס זה מוביל אותנו לשאלה מעניינת שדנים בה האחרונים בהרחבה והיא האם האיילים נחשבים חיה טהורה. השאלה צצה לאור כך שלזכרים (ורק לזכרים) של האיל האדמוני, למשל, יש ניבים בלסת העליונה. מחלוקת זו מקרינה על כשרותו של אייל המושק משום שגם לזכרים של מין זה יש ניבים. ייתכן אם כן שהרמב"ם היה פוסק (בניגוד לראב"ד) שאייל אדמוני הוא חיה טהורה.

למעשה, היום, מושק הוא שם של קבוצת חומרים ריחניים ממקורות שונים ולעיתים אף בעלי מבנה כימי שונה. חומרים אלו כוללים הפרשות מבלוטות בעלי חיים שונים ובראשם אייל המושק אך גם צמחים רבים מפיצים ריחות דומים. המושק נמצא בבעלי חיים נוספים כמו למשל ב-Muskat (שמו המדעי Ondatra zibethicus) שהוא מכרסם החי בצפון אמריקה, בברווז המושק (Biziura lobata) מדרום אוסטרליה ועוד רבים. לתנינים יש שני זוגות של בלוטות מושק אחת בקצה הלסת ואחת בביב. עד המאה ה-19 היה שימוש נרחב במושק טבעי, בתעשיית הבשמים, עד שמגיעים לכללים ומוסריים הובילו לאימוץ תחליפים סינתטיים שהמיר, כמעט לחלוטין, את המושק הטבעי. המושק משמש כמרכיב בסיסי בתעשיית הבשמים, בייצור סבון, כתבלין וכתכשיר רפואי. בימינו ממשיך השימוש בכיסי מושק טבעיים רק ברפואה הסינית המסורתית ובציור וסחר לא חוקי.

החי והצומח

ד"ר משה רענן

"אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי: כל המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים, חוץ ממושק שמן חיה הוא, שמברכין עליו בורא מיני בשמים".

מדברי רב חסדא אנו לומדים שהמושק הוא שמו של בושם המופק מבעל חיים. רש"י (שם) מפרש: "שהוא מן חיה. מן הרעי של חיה". ותוספות הרא"ש (שם) מפרש: "חוץ ממושק הואיל ומין חיה הוא. י"א שהוא זיעת החיה, והנכון יותר שחיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוואר ולשם מתקבץ מתחלה כעין דם ואח"כ חוזר ונעשה מושק", וה"ר מאיר היה אוסר אותו באכילה מפני חשש דם, וה"ר יונה כתב דאפשר לתת בו טעם ולומר דפירשא בעלמא הוא אע"פ שמתחלה היה דם לא חיישינן להכי דבתר השתא אזלינן וכו'".

אייל המושק. צילום: F. Spangenberg

אייל המושק - גולגולת זכר. צילום: Didier Descouens

עדות למקורו של המושק ניתן לקבל אגב הדיון לגבי המור שהיה אחד מסממני הקטורת. הרס"ג בפירושו לתורה (שמות, ל כ"ג) זיהה את המור עם המושק ותרגם "אל מסך". בדרך זו המשיך הרמב"ם בחיבוריו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל מקום" (הלכות כלי המקדש, פ"א הלכה ג'). כך סבר רבי יוסף קארו במאה ה-16: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו וכו'. זה פשוט בפי העולם לומר שמור הוא מוסק" (כסף משנה, שם). ובהלכות ברכות כותב הרמב"ם (פ"ט הלכה א'): "כיצד מברך

האירוח כמקפצה רוחנית

ברכות מו"ע"א

"רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו, קביל עליה: אי מתפח קטינא חריך שקי - עבידנא יומא טבא לרבנן. אתפח, עבד סעודתא... כי מטא לברוכי, אמר ליה: נבריק לן מר! - אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר: בוצע מברך? ואיהו כמאן סבירא ליה? - כי הא דאמר רבי יוחנן משום רשב"י: בעל הבית בוצע ואורח מברך, בעל הבית בוצע - כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך - כדי שיברך בעל הבית. מאי מברך - יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא; ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו, ואל יודקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם."

החלק הפחות מוכר בברכת המזון הוא ברכת האורח. יש שאינם אומרים אותה, ואפשר להבין אותם: בברכת המזון אנו מברכים את הקדוש ברוך הוא, למה להזכיר את בעל הבית?

שאלה זו אולי מסתתרת בגמרא. רבי אבהו עורך סעודה לרגל החלתו של רבי זירא ממחלה מסוכנת, ומציע לרבי זירא שיברך המוציא ויבצע, אך רבי זירא מוותר על הכבוד משום כבודו של המארח. רבי אבהו משיב שדווקא מצד כבוד המארח - עדיף שהאורח יברך אותו. נראה שבברכה יש ביטוי מיוחד של כבוד והכרת טובה.

מה כוללת הכרת טובה זו? כאן, כאמור, אנו מתרחקים עוד יותר מעולם התודות והברכות המוכר. לפי הנוסח המקורי, הברכה מתמקדת ביחס בין המארח ובין החברה - "שלא יבוש בעל הבית". לפי הנוסח של רבי, הברכה מתרחבת לכל הצד הכלכלי בחיי המארח.

אלו הצדדים שהאורח נפגש עמם בארוחה. האורח אינו מברך את המארח שיעלה במעלות התורה, שיהיה בריא או שיוכה לבנים תלמידי חכמים. התחומים הבסיסיים שעמם נפגש אורח בסעודה הם שניים: היחס החברתי (בין המארח לאורחיו) והיכולת הכלכלית (שכן האורח אוכל על חשבון המארח). עם זה נפגש האורח ועל זה הוא מברך.

ההנאה מטובו של אדם אחר יוצרת הזדמנות להודות לו, ולאחל לו שלא יחלל מלהשפיע טוב. שישמור על יחס חיובי לאחרים ועל יכולת כלכלית, וכך יוכל להמשיך לארח. הברכה מנצלת את חווית האירוח, וממנפת אותה לחיזוק הקשר החברתי בין האורח למארח. מתוך חוויה זו אפשר להגיע לברכה מרוממת יותר: מתוך שלא יבוש בעולם הזה - לא יכלם גם לעולם הבא.

נקודה חינוכית בדף

רפי זברגר

אחריות המחנך

ברכות מג"ע"א

לבבל, שם היה חבר של שמואל ורבנים אחרים. בהמשך עבר לסורא, והקים שם ישיבה שהחזיקה מעמד במשך מאות שנים. רב היה בתקופת התפר' שבין התנאים והאמוראים, ולכן הוגדר כתנא ("רב תנא הוא ופליג"), אשר יכול לחלוק גם על תנאים (מה שנאסר על האמוראים בהמשך).

על אף הייחוס השל רב ועל אף גדולתו, כאשר הוא אוכל בביתו של רבי יהודה הנשיא, הוא מקבל פיק ברכיים מאמירתו של רבי.

ננסה ללמוד מספר מסרים מסיפור קצר זה:

1. אמירה כזאת של רבי יהודה הנשיא יכולה להתפרש כאמור לשני כיוונים שונים לגמרי. ניתן לפרשה כמתן כבוד גדול לרב, שיהיה שליח של הסועדים החשובים בקיום מצוות ברכת המזון, אך ניתן גם להבינה כמו "תוכחה נסתרת" בעקבות אכילה לא נקייה או אכילה מרובה מידי. רב שמע את דברי רבי, והפליג לכיוון הפחות חיובי, עובדה שכל כך השפיעה עליו עד שגרמה לרעד בגופו. אין הוא מייחס לעצמו חשיבות וכבוד. הוא לא מעלה על דעתו כי רבי יהודה הנשיא, יכבד אותו לברך ברכת המזון בחברת אנשים גדולים וחשובים כמו רבי ורבי חייא. בצניעותו הרבה, מנסה הוא למצוא את המגרעות שלו, וחושב לתומו כי גם רבי התייחס למעשי הפחות טובים. נשתדל ללכת לאורו של רב בצניעות וענווה.

2. כמה זהירות מוטלת על דברי המחנך, הרב או ההורה. כל אמירה שלו יכולה להתפרש על ידי התלמיד או הבן כתוכחה קשה, או לחילופין כמחמאה מפרגנת. על המחנך להשתדל מאוד ולהסביר את אמירותיו, בוודאי אם ניתן להבינם במספר משמעויות. יש להוסיף מילה פה או משפט שם, כדי להסיר כל ספק מהבנה מוטעית של התלמיד או הבן.

"רב ורבי חייא הוו יתבי קמיה דרבי בסעודתא. אמר ליה רבי לרב: קום משי ידך."

חוייה דהוה מרתת. אמר ליה רבי חייא: בר פחתי, עיין בכרכת מוזנא קאמר לך."

אמירה כזאת של רבי יהודה הנשיא יכולה להתפרש לשני כיוונים שונים לגמרי. ניתן לפרשה כמתן כבוד גדול לרב, שיהיה שליח של הסועדים החשובים בקיום מצוות ברכת המזון, אך ניתן גם להבינה כמו "תוכחה נסתרת" בעקבות אכילה לא נקייה או אכילה מרובה מידי

שני תלמידים של רבי יהודה הנשיא, רב ורבי חייא ישובו לאכול בסעודה של רבי. לקראת סוף הסעודה, אמר רבי לרב כי יקום וילך ליטול את ידיו למים אחרונים. ראה רבי חייא כי רב רועד. רש"י מסביר כי רב כנראה רעד עקב חשש מהקפדתו של רבי על כי ידיו (של רב) מלוכלכות, או שמא האריך באכילתו. רבי חייא מתייחס לחששות של רב ואומר לו: אל תדאג רב, אתה בן למשפחה מיוחסת, ורבי לא התכוון כלל לכל המחשבות שאתה חושש מהם. רבי יהודה הנשיא פשוט הזמין אותו לברך ברכת המזון, ולכן קרא לך ליטול ידים למים אחרונים, שהרי הנוטל ראשון, הוא גם המברך ברכת המזון. לרב היה ייחוס משפחתי חשוב. הוא היה אחיין של רבי חייא, ויש אומרים שהיה אף צאצא של דוד המלך. הוא נולד בבבל, עלה לארץ עם רבי חייא דודו. למד אצל גדולי התנאים, ולאחר מכן למד מרבי יהודה הנשיא. רבי גם הסמיך אותו לרבנות (באופן חלקי). לאחר זמן ירד

דף עזר שימושי ללומד

ברכות מג ע"א

הסבו - אחד מברך לכולם

אמר רב: לא שנו אלא פת דבעי הסבה, אבל יין לא בעי הסבה.
ור' יוחנן אמר: אפילו יין נמי בעי הסבה.

איכא דאמרי:

אמר רב: לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה, אבל יין לא מהניא ליה הסבה.
ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי מהניא ליה הסבה.

לישנא בתרא			לישנא קמא		
יין	פת		יין	פת	
לא מועילה הסבה	מועילה הסבה	רב	לא צריך הסבה	צריך הסבה	רב
מועילה הסבה	מועילה הסבה	רבי יוחנן	צריך הסבה	צריך הסבה	רבי יוחנן

מיתיבי:

כיצד סדר הסבה?

אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם.
הביאו להם מים – כל אחד ואחד נוטל ידו אחת,
בא להם יין – כל אחד ואחד מברך לעצמו.

עלו והסבו

ובא להם מים – אף על פי שכל אחד ואחד נטל ידו אחת, חוזר ונוטל שתי ידיו.
בא להם יין – אף על פי שכל אחד ואחד ברך לעצמו, אחד מברך לכולם.

להאיך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דבעי הסבה אבל יין לא בעי הסבה – קשיא רישא!
שאני אורחין דדעתיהו למיעקר.

ולחאיך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה אבל יין לא מהניא ליה הסבה – קשיא סיפא!
שאני התם דמגו דקא מהניא ליה הסבה לפת מהניא ליה הסבה ליינ.

דף עזר שימושי ללומד

ברכות מח ע"ב

לגרסת
הגר"א:

מנין לברכת המזון מן התורה?

גרסת הדפוס:

ברכה הזן	ברכת הזמון	ברכת הארץ	בונה ירושלים	הטוב והמטיב	ברכה לפניו
ת"ק	ואכלת ושבעת וברכת	את ה' אלהיך	על הארץ	הטובה	אשר נתן לך קל וחומר
רבי	ואכלת ושבעת וברכת [את ה' אלהיך]	גדלו לה' אתי	על הארץ	הטובה	ביבנה תקנוה אשר נתן לך

מה מצפה לנו השבוע בדף היומי?

לשנים ואין שנים מפסיקים לאחד.

* אין זימון למפרע.

* העונה אמן אחר ברכת בונה ירושלים - הרי זה משובח (והעונה אמן אחר שאר ברכות - הרי זה מגונה).

ברכות מ"ו

* עד היכן ברכת הזמון (שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוהו)? - רב נחמן אמר: עד נברך, ורב ששת אמר: עד הזן.

* רב יוסף סובר שברכת הטוב והמטיב היא לא מהתורה, שהרי פועלים עוקרים אותה, ורב סובר שההוכחה לכך היא שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך.

* ריש גלותא טען כלפי רב ששת שהפריסים בקיאים בצרכי סעודה יותר טוב מחכמים.

* מים הראשונים - מתחילין מן הגדול, מים אחרונים - בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' וחוזרין ומתחילין מן הגדול.

* אין מכבדים אדם את חבירו - לא בדרכים (לומר לגדול הימנו לך לפני) ולא בגשרים ולא בנסתלות מים אחרונים.

ברכות מ"ז

* אין המסובין רשאים לאכול כלום עד שיטעו הבוצע.

* אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים / רוב העונים.

* אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו.

* כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו.

* בברייטות בגמרא מובאות דעות שונות מי נקרא עם הארץ, והגמרא מכריעה להלכה כדעת אחרים שאפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה עם הארץ.

* לעולם אינו גר עד שימול ויטבול.

* לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי

ברכות מ"ג

* בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו, ואין אחד מברך לכולם, הואיל ואין בית הבליעה פנוי.

* היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבבים - אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.

* "את הכל עשה יפה בעתו" - מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו.

* נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

* פסיעה גסה נוטלת אחד מ-500 ממאור עיניו של אדם.

* המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלי שכניה.

ברכות מ"ד

* כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוסט את הטפלה.

* הגמרא מבררת את טעמיהם של רבן גמליאל וחכמים שנחלקו אם מי שאכל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות או ברכה אחת.

* טחול - יפה לשינים וקשה לבני מעים, כרישין - קשין לשינים ויפין לבני מעים.

* כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו (בגלל הריח).

* 6 דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה: כרוב ותרדין ומי ססין וקיבה והרת ויותרת הכבד.

ברכות מ"ה

* השותה מים בגלל שנחנק - פטור מלברך.

* פרק שביעי, המתחיל בעמוד זה, עוסק בהלכות זימון.

* הגמרא מביאה את המקור לכך ששלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן.

* שלשה שאכלו כאחת - אחד מפסיק

שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו נותנין לו שכר כנגד כולם.

ברכות מ"ח

* "בוצין בוצין מקטפיה ידיע".

* לעולם המזמן אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן, אך להצטרף לזימון אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף.

* משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים, הטוב והמטיב ביבנה תקנו כנגד הרוגי ביתר.

* אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב - הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה.

* הברייטא מביאה דעות שונות מהו המקור לכך שברכת המזון היא מהתורה, וכן מהו המקור לברכה שלפני האוכל.

ברכות מ"ט

* האמוראים נחלקו אם הטוב והמטיב צריכה מלכות או לא (ונחלקו אם היא מהתורה או מדרבנן).

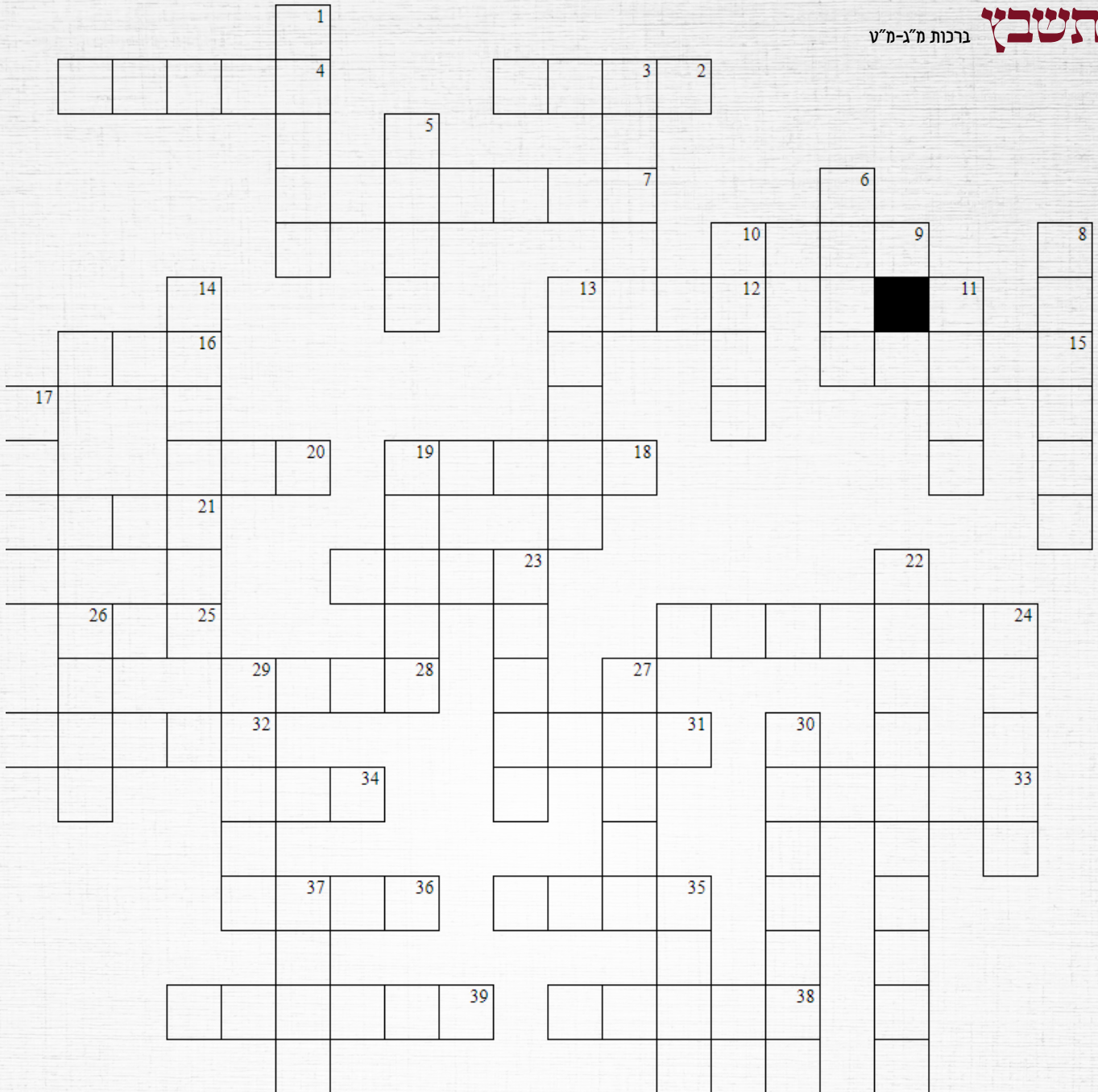
* אין חותמין בשתיים לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.

* הגמרא מביאה את נוסח הברכה שיש לומר אם לא הזכיר של שבת/יו"ט/ר"ח בברכת המזון (אם עדיין לא התחיל לומר הטוב והמטיב).

* אם לא הזכיר של שבת/יו"ט והתחיל הטוב והמטיב - חוזר לראש.

* טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה - מחזירין אותו, בברכת המזון - אין מחזירין אותו.

* אמר שמואל: לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל (אע"פ שבארבעה הוא רשאי לומר בברכת הזימון לשלשה "ברכו", טוב לו שיאמר "נברך" ואל יוציא עצמו מכלל המברכים).

מאונך

1. אין מכבדין שם (מו:)
3. לדעת כולם לא מברכים אחריהם (מד:)
5. תשעה הנראים כמותם מצטרפים (מז:)
6. תלמיד חכם שיכנס באחרונה לבית המדרש יקראו לו כך (מג:)
8. כל שאינו אוכל חוליו בטהרה לדעת רבי מאיר (מז:)
10. לא יצא תלמיד חכם יחידי בלילה משום סיבה זו (מג:)
11. נתנה בשלש בריתות (מה:)
13. אסור לעשותן חבילות חבילות (מט:)
14. כינה את רב בר פחתי (מג:)
17. אינה בנשים (מט:)
19. כשמריח אותו מברך ברוך שנתן
22. עוקרין אותה בבית האבל לדעת רבי קיבא (מו:)
23. העונה אמן אחר בונה ירושלים (מה:)
24. אסור לו להגביה קולו יותר מן הקורא (מה:)
26. דברניות הן (מה:)
27. לדעת ריש גלותא הם בקיאים בצרכי סעודה יותר מחכמים (מו:)
29. עתידיים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כמותו (מג:)
30. הטעם שנשים ועבדים אין מזמנין יחד (מה:)
35. עד כאן ברכת הזמון לדעת רב נחמן (מו:)
37. שם תקנו הטוב והמטיב (מה:)

24. תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק (מת:)
25. בא ומצאם שהם אומרים ברוך שאכלנו משלו, עונה כך (מה:)
28. הוא המברך למרות שבא בסוף (מז:)
31. יפה למזון ולרפואה (מד:)
32. מקטפיה ידיע (מה:)
33. פירות מקום זה חשובים מן הפת (מד: ברש"י)
34. אסור לענות אותה חטופה (מז:)
35. מברך ברכת האילנות בימים אלו (מג:)
36. סליק ממערבא (מז:)
38. מברכין על הריח ממתי שעולה (מג:)
39. שם העיר שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות (מד:)

מאונך

2. הנוטל ידיו תחלה באחרונה מזמון לכך (מג:)
4. רבא קרא לו סודני (מד:)
7. כינוי לרבי זירא (מו:)
9. לדעת ר' שמעון בן יוחאי הוא זה שמברך (מו:)
12. נחלקו האמוראים אם רשאים לזמן (מה:)
15. הוא פושט ידו תחלה (מז:)
16. החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ (מט:)
18. משיב את הנפש (מד:)
20. דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו (מג:)
21. גיסו של שמעון בן שטח (מה:)
23. אסור לעונה אמן להגביה קולו יותר ממנו (מה:)

חידת אתגר

יואב שלוסברג

החידון והחוויה

הסבר את הנוסחה הבאה:

X

X+10

X+20

את התשובות יש לשלוח עד
יום ראשון הבא (כ"ח בשבט)
לדוא"ל:

daf-yomi@daf-yomi.com

בין הפותרים נכונה יוגרל
"מטבע הדף היומי"

חידות וחידודים על הדף

אריה פלהיימר

1. על מי נאמר:

- א. "שהרי פועלים עוקרים אותה" - מי היא הנעקרת, ומה ראו על ככה?
ב. שהם רגילים לדבר בידיים?
ג. שבזבזו ממון, וכל זאת כדי לזכות בתפילה אחת במניין?

2. באיזה עניין נזכר:

- א. "גנוסר"?
ב. "גופנית"?

3. מי הוא זה ואיזה הוא:

- א. העיר בארץ, שבה התקיימה תופעה, הנוגדת בעליל את כל כללי הסטטיסטיקה?

- ב. שגילה אומץ לב אזורתי כלפי השלטונות?

4. מניין ש:

- א. "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים"?

- ב. יש לדון כל אדם לכף זכות, ובמיוחד אם בגברא רבא קא עסקינן?

5. מה המשותף ל:

- א. יציאה מבושם לשוק, יציאה יחידי בלילה, יציאה במנעלים המטולאים, סיפור עם אשה בשוק, הסבה בחבורה של עמי ארץ, כניסה אחרון לבית המדרש?

- ב. חטופה, קטופה, יתומה?

- ג. משה, יהושע, דוד, שלמה?

- ד. הנשים דברניות הן, להסתכל ביופיו של שאול, אין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלוא נימא?

6. שונות:

- א. איזו בעיה בלתי שגרתית ב"שבת שבע ברכות" הייתה נחלת חלקם של הגבאים בבתי הכנסת בגופנית?

- ב. "דחנקתיה אומצא" (=שחנקתה אותו אומצת בשר) - בתשובה לאיזו שאלה נאמרו דברים אלו?

- ג. בנוסח ברכת המזון של עדות המזרח כלולה ברכה מפורטת המכוונת לבעל הבית. מהו המקור לברכה זו?

- ד. "טעה ולא הזכיר של ראש חודש בתפילה מחזירין אותו, בברכת המזון אין מחזירין אותו". מה פשר ההבדל ביניהן?

ספר שאלות ותשובות בענייני הדף היומי

הספר מכיל אוסף רחב של יותר מ-150 שאלות ותשובות בענייני הדף היומי, שנשאלו בשנים האחרונות על ידי לומדי הדף היומי בספרות השו"ת, באתר "פורטל הדף היומי" ובאתרים נוספים. השאלות והתשובות עוסקות בנושאים הבאים: הדרכה בלימוד, קביעות בלימוד, סיום מסכת ושאלות כלליות בנושאי הדף היומי. * לאורך הספר משולבות אנקדוטות מעניינות אודות הדף היומי והרב מאיר שפירא מלובלין *

לפרטים נוספים: daf-yomi@daf-yomi.com

קהילה לומדת

בית הכנסת אהל תורה, ביתר

כך זה התחיל

לקראת המחזור החדש של הדף היומי שהחל בשנה זו בתאריך ח' בטבת, מספר הרב חננאל עמר, ראש כולל 'בית מדרש גבוה לכהנים' (בית מדרש שהוקם לפני כשנתיים ומטרתו להכין את הכהנים לעבודת בית המקדש בלימוד ההלכות של בית המקדש): "עלה בדעתי לפתוח שיעור חדש בדף היומי בסיום לימוד הכולל של אחה"צ, בכדי שיהווה עבורי כמחייב ללמוד את הדף בצורה הטובה ביותר, וממחשבה למעשה פרסמתי על דבר השיעור בחוצות קריה, ולמרות שקיבלתי תגובות מכמה אנשים שהודיעו לי שלא אצפה שאצליח להביא קהל יעד, מפני שיש כבר כמה וכמה שיעורים בסביבת המקום ובסמיכות, בכל זאת לא התייאשנו, וברוך ה' שראינו תוצאות יפות, והגיעו לשיעור קהל נרחב של אנשים, המתמידים ובאים מידי יום".

השלישי במספר

הרב עמר: "יש לציין, ששיעור זה, המתקיים בכל ערב בשעה 19:00, הוא השיעור השלישי במספר שפתחנו במחזור זה, מפני שלא היינו בטוחים אם כל השיעורים יצליחו להתקיים, וברוך ה' שכל השיעורים קיימים ונמסרים מידי יום. שני השיעורים האחרים, שקדמו לשיעור זה, הם אלו: השיעור הראשון - נמסר מידי בוקר אחר הנץ החמה בבית הכנסת 'תורת משה מציון' ברחוב החווה מלובלין, השיעור השני - מידי ערב בשעה 22:35 אני מוסר שיעור לאחר

הכולל ערב לכהנים ב'בית המדרש אהל יששכר' המיועד בעיקר לאברכי הכולל ובאורך משוער של כ 20 דק'!"

פרויקטים נוספים

בנוסף לשיעור חדש זה, הרב עמר מספר על שני פרויקטים נוספים שנשלחו על עצמם חברי השיעור. הפרויקט הראשון הינו הוצאת גליון מיוחד ומרתק בשם 'פניני הדף היומי' בו מובאים מידי שבוע לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדף היומי. עלון זה מופץ מידי שבוע באמצעות דוא"ל. פרויקט שני הוא הוצאת קובץ בשם 'שאלות הלומדים' בו מובאים כל השאלות וההערות משתתפי השיעורים בתוספת תשובות ומשא ומתן נרחב כדרכה של תורה, אשר גם אותו ניתן לקבל באמצעות דוא"ל בכתובת: k0504166339@gmail.com וכן באתר פורטל הדף היומי.

לצפייה
בגליונות
פניני הדף

לצפייה
בקובץ
"שאלות
הלומדים"

מגיד השיעור:
הרב חננאל עמר.

מקום השיעור:
בית כנסת אהל תורה,
רחוב הרב יוסף קארו 4.

שעת השיעור:
19:00.

מספר המשתתפים:
8-13 לומדים.

סוג המשתתפים:
תושבי השכונה; מגוון
מאור - מילדים צעירים
עד אנשים מבוגרים בעלי
תשורת.

משך זמן השיעור:
45 דקות.

אופי השיעור:
נמסר בעברית בצורה
רוחנית וקצרה.

כמה שנים השיעור מתקיים:
מתחילת המחזור החדש של
הדף היומי.